

Ks. Rafał Kamiński CSMA
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW

Apelacja obrońcy węzła małżeńskiego w procesie skróconym o stwierdzenie nieważności małżeństwa

Treść: Wstęp. 1. Przesłanki ogólne. 2. Oznaczenie trybunału apelacyjnego. 3. Potwierdzenie wyroku biskupa. 4. Procedura przyjęcia apelacji. Zakończenie.

Wstęp

Fundamentalne zmiany, jakie dokonały się poprzez reformę procesu małżeńskiego, dokonaną przez papieża Franciszka w 2015 roku, dotknęły samej jego struktury. Jedną z nich jest wprowadzenie tzw. *processus brevior*, czyli skróconej formy procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa, który dokonuje się przed biskupem. Uproszczenie i przyspieszenie procedur kanonicznych, która jest zasadniczym aspektem tej formy, ma pomóc wiernym, często żyjącym już w nowych związkach, w uporządkowaniu swojej sytuacji na forum kanonicznym.

Zastosowanie formy skróconej przed biskupem, nie jest jednak możliwe w każdej sytuacji. *Processus brevior* rządzi się bowiem swoimi normami i uwarunkowany jest istnieniem przesłanek pozwalających go zastosować. Wśród nich papież Franciszek wymienia zgodną prośbę stron (por. kan. 1683 n. 1 MIDI) oraz oczywistą nieważność małżeństwa (por. kan. 1683 n. 1 MIDI). Forma ta domaga się również elementów formalnych, takich jak: krótkka, całościowa i jasna argumentacja, wskazanie dowodów oraz załączenie dokumentów, na

których opiera się żądanie (por. kan. 1684 MIDI). Także instrukcja sprawy różni się zasadniczo od tej, którą przeprowadza się w procesie zwyczajnym. Jest ona regulowana w kan. 1685-1687 MIDI, a jej zasadniczymi elementami są: pominięcie zarządzeń znanych z procesu zwyczajnego, wyznaczenie instruktora i asesora, możliwość zebrania dowodów na jednym posiedzeniu, w którym uczestniczą strony oraz brak publikacji akt sprawy.

Wyrok po studium akt sprawy, powinien zostać wydany przez biskupa. Ma on zostać zwięźle umotywowany oraz co do zasady przekazany stronom do wiadomości w ciągu miesiąca od wydania decyzji, o czym w art. 20 §2, przypominają „*Zasady proceduralne*” do motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*¹.

Jeśli jednak biskup nie osiągnie moralnej pewności co do nieważności małżeństwa, winien skierować sprawę na drogę procesu zwykłego (por. kan. 1687 §2 MIDI).

Jest rzeczą oczywistą, że ekonomia *processus brevior* nie może stać w sprzeczności z fundamentalnym prawem do sprawiedliwego wyroku i możliwości jego zaskarżenia w przypadku, gdy strony prywatne, czy też strona publiczna, za taki go nie uważają. Mimo postulowanej szybkości procesu, prawo to musi zostać zachowane.

W przypadku procesu skróconego, częstszym przypadkiem będzie zgłoszenie apelacji przez obrońcę węzła małżeńskiego, jako stronę publiczną procesu, czemu poświęcona zostanie refleksja niniejszego opracowania².

---

¹ FRANCISZEK, List apostolski motu proprio „*Mitis Iudex Dominus Iesus*”, reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa. List apostolski motu proprio „*Mitis et misericors Iesus*”, reformujący kanony Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dotyczące spraw o orzeczenie nieważności (tekst łacińsko-polski), Tarnów 2015.

² W artykule została pominięta ogólna analiza prawa i obowiązku apelacji ze strony obrońcy węzła małżeńskiego. Takiej bowiem dokonano w artykule opublikowanym w poprzednim numerze kwartalnika. Por. R. KAMIŃSKI, *Apelacja obrońcy węzła małżeńskiego w procesie zwyczajnym o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, Ius Matrimoniale, 29(2018) nr 3, s. 63-83.

1. Przesłanki ogólne

W procesie skróconym biskup, po uzyskaniu moralnej pewności, może wydać jedynie wyrok *pro nullitate*. Skoro więc o taki proszą strony, kierując zgodne żądanie w skardze powodowej, nie wydaje się logiczne, by po jego uzyskaniu któraś z nich, bądź też obie, chciały taki wyrok zaskarżyć. Dlaczego zatem, norma kan. 1687 §3 MIDI przewiduje taką możliwość, nie rozróżniając do kogo należy prawo apelacji? Takie rozwiązanie podyktowane jest zachowaniem tradycji kanonicznej i poszanowaniem kodeksowej zasady, która gwarantuje stronom procesowym ochronę praw własnych oraz dotarcie do obiektywnej prawdy o przedmiotowym małżeństwie³. *Ius appellationis* pozostaje nadal istotną częścią fundamentalnego prawa do sprawiedliwego dochodzenia i obrony swoich uprawnień na forum kościelnym (por. kan. 221 §1 KPK).

W praktyce więc, realizacja prawa do apelacji w procesie skróconym, będzie należała najczęściej do obrońcy wężła małżeńskiego.

Rezygnacja od 2015 roku z automatycznej kontroli wyroków pozytywnych, (a tylko od takich będzie składana apelacja w procesie skróconym), poprzez zniesienie zasady *duplex conformis*, istniejącej od czasów konstytucji apostołskiej Benedykta XIV *Dei Miseratione* z 3 listopada 1741 roku, spowodowała wzmocnienie instytucji apelacji. Także bowiem w przypadku *processus brevior*, wyrok *pro nullitate* wydany przez biskupa staje się wykonalny, po upływie piętnastu dni przewidzianych na złożenie apelacji, jak przewiduje to kan. 1679 MIDI, odwołując się do terminów zarządzonych w kan. 1630-1633 KPK.

Proces skrócony, chociaż zachował dotychczas stosowaną nazwę⁴, jest zupełnie nową instytucją prawną, czyli procesem *coram*

---

³ Por. M. GRESZATA-TELUSIEWICZ, *Processus brevior*, w: J. KRAJCZYŃSKI (red.), *Proces małżeński według motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus*, Płock 2015, s. 89.

⁴ Nazwa *processus brevior* przed reformą z 2015 roku, była używana na oznaczenie skróconego postępowania w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa w II instancji, w którym trybunał apelacyjny niezwłocznie potwierdzał dekretem

Episcopo. Poprzez zniesienie wymogu dwóch zgodnych wyroków, faza odwoławcza, która dla niniejszego opracowania ma szczególne znaczenie, została w nim znacznie uproszczona. W pewnym sensie, jak zauważa Piotr Skonieczny, powrócono do klasycznego modelu apelacji, pozbawiając procedurę jednego z jej elementów działania *ex officio*. Dzięki jednak między innymi takiemu narzędziu prawnoprosesowemu, jak apelacja obrońcy węzła małżeńskiego, interes publiczny Kościoła w obronie sakramentu, został ochroniony⁵.

Omawiana specyfika *processus brevior*, w odniesieniu do procesu prowadzonego w trybie zwyczajnym, domaga się również zastosowania w nim specjalnych norm. W kwestii apelacji dotyczą one trzech obszarów, którymi są oznaczenie trybunału apelacyjnego, procedura potwierdzenia wyroku biskupa oraz procedura przyjęcia apelacji.

Pozostałe wymogi dotyczące przedstawienia apelacji, jej poparcia, oraz ustawowych terminów, pozostają niezmiennie, a zatem są one tożsame ze stosowanymi w procesie prowadzonym w trybie zwyczajnym⁶.

2. Oznaczenie trybunału apelacyjnego

Określenie właściwości trybunału, do którego zostanie skierowana apelacja od pozytywnego wyroku, wydanego przez biskupa na zakończenie *processus brevior*, będzie zależeć od tego jaką pozycję zajmował

---

wyrok *pro nullitate*, wydany na pierwszym stopniu. W przeciwnym razie musiał skierować sprawę do zwyczajnego rozpatrzenia na nowym stopniu. Por. uchylony kan. 1782 KPK oraz art. 265 DC.

⁵ Por. P. SKONIECZNY, *Komentarz do art. 4. Tytuł IV. Wyrok, środek jego zaskarżenia oraz wykonanie*, w: P. SKONIECZNY (red.), *Praktyczny komentarz do Listu apostołskiego motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka*, Tarnów 2015, s. 124.

⁶ Kwestie te zostały szczegółowo omówione przez autora w artykule opublikowanym w poprzednim numerze kwartalnika. Por. R. KAMIŃSKI, *Apelacja obrońcy węzła małżeńskiego w procesie zwyczajnym o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, *Ius Matrimoniale*, 29 (2018) nr 3, s. 63-83.

biskup, który ów wyrok wydał⁷. Kan. 1687 §3 MIDI określa to następująco: „Od wyroku biskupa przysługuje apelacja do metropolity lub do Roty Rzymskiej; jeżeli wyrok został wydany przez metropolitę przysługuje apelacja do najstarszego sufragana; od wyroku innego biskupa, który nie ma zwierzchnika niższego niż Biskup Rzymski, przysługuje apelacja do biskupa wybranego na stałe przez siebie”.

Z powyższej normy wynika zatem zwyczajne prawo apelacji do Roty Rzymskiej, co nie jest żadnym *novum* w kanonicznym prawie procesowym. W treści normy widoczna jest także szczególna pozycja trybunału metropolity, co także nie stanowi innowacji (por. kan. 1438 n. 1 KPK, kan. 1673 §6 MIDI, art. 25 n. 1 DC).

Rozważając poszczególne sytuacje, zarysowane w omawianej normie, można zauważyć kilka możliwości. Zanim zostaną one poddane analizie, należy zaznaczyć, że w każdej z nich pozostaje możliwość apelowania bezpośrednio do Roty Rzymskiej.

Jeżeli autorem wyroku jest biskup sufragan, apelację należy skierować do metropolity, który stoi na czele metropolii, w skład której wchodzi diecezja, którą kieruje autor wyroku. Choć sam przepis wspomina lakonicznie o „apelacji do metropolity”, w przypadku jej uwzględnienia, sprawy nie będzie rozpatrywał on osobiście, a zostanie ona rozpoznana przez trzyosobowe, ustanowione przez niego kolegium sędziowskie (por. kan. 1671 §5 MIDI).

---

⁷ Z przepisów MIDI nie wynika jednoznacznie, kto ma zredagować ten wyrok. W procesie zwyczajnym, w przypadku gdy sędzia jest jednoosobowy, czyni to on sam (kan. 1610 §1 KPK). Poprzez analogię, wydaje się, że w *processus brevior* redaktorem orzeczenia powinien być sam biskup. Może to w praktyce okazać się trudne nie tylko z powodu tego, że nie każdy biskup jest specjalistą z zakresu prawa kanonicznego, ale także dlatego, że nie bierze on udziału we wcześniejszym rozpatrywaniu sprawy, a jedynie otrzymuje akta zakończonego postępowania przez instruktora. Por. P. MAJER, *Komentarz do art. 5. Tytuł IV. Proces małżeński skrócony przed biskupem*, w: P. SKONIECZNY (red.), *Praktyczny komentarz do Listu apostolskiego motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus” papieża Franciszka*, Tarnów 2015, s. 188. W praktyce redakcja sentencji może więc zostać powierzona instruktorowi sprawy. Ważne by wyrok został przez biskupa podpisany.

W sytuacji, w której wyrok został wydany przez metropolitę właściwym do rozpatrzenia apelacji jest „najstarszy biskup sufragan”. To nieprecyzyjne sformułowanie, umieszczone w motu proprio, pozostawia trudności interpretacyjne dotyczące tego czy ustawodawca miał na myśli sufragana najstarszego wiekiem czy też sakrą, czy może nominacją?⁸.

Powyższa wątpliwość jak określić „najstarszego sufragana”, zrodziła się niemal natychmiast po opublikowaniu treści papieskiego dokumentu. Była ona przyczyną skierowania prośby o interpretację do Papieskiej Rady Tekstów Prawnych, która to dykasteria udzieliła odpowiedzi 13 października 2015 r. Wynika z niej, że „najstarszy biskup sufragan”, to ten, który pełni funkcję w najstarszej diecezji wchodzącej w skład metropolii⁹. Nie decyduje zatem ani wiek, ani data przyjęcia sakry, ani data promocji na urząd.

W tym kontekście nie można zgodzić się z P. Montinim, który pod terminem „najstarszy sufragan” rozumie, tego który najdłużej pełni swój urząd w diecezji sufragalnej¹⁰.

Interpretacja dokonana przez Papieską Radę Tekstów Prawnych, wynika z potrzeby zachowania stabilności sędziego apelacyjnego, który nie powinien zmieniać się w zależności od nowych nominacji w metropolii. Jak jednak zauważa P. Majer interpretacja ta nie usuwa do końca wątpliwości i może nastęrczać trudności w określeniu właściwego sufragana, w przypadku starożytnych diecezji, których data powstania nie jest znana, albo w przypadku tych, które powstały dokładnie w tym samym czasie¹¹.

---

⁸ W innych miejscach Kodeksu, odwołując się do figury sufragana nie pozostawia wątpliwości interpretacyjnych. Por. kan. 421 §2, kan. 425 §3, kan. 501 §3 KPK.

⁹ Por. PONTIFICIUM CONSILIIUM DE LEGIS TEXTIBUS, *Circa il suffraganeus antiquior nel nuovo can. 1687 § 3 Mitis Iudex*, Vaticano 13 ottobre 2015, Prot. N. 15155/2015, http://bit.ly/ius_18_4_1 [dostęp: 10.10.2018].

¹⁰ Por. P. MONTINI, *Dopo la decisione giudiziale: appello e altre impugnazioni*, w: REDAZIONE DI QUADERNI DI DIRITTO CANONICO (red.), *La riforma del processi matrimoniali di Papa Francesco. Una guida per tutti*, Milano 2016, s. 115.

¹¹ Por. P. MAJER, *Proces małżeński skrócony przed biskupem*, w: P. SKONIECZNY (red.), *Praktyczny komentarz do Listu apostołskiego motu proprio Mitis Iudex*

Ostatnią sytuacją, przewidzianą w kan. 1687 §3 MIDI, będzie ta, w której autorem wyroku będzie biskup nie mający „zwierzchnika niższego niż Biskup Rzymski”. Biskup ten nie jest więc metropolitą, ani też nie kieruje jedną z diecezji tworzących metropolię¹².

W takim przypadku autorem apelacji będzie biskup „na stałe” wyznaczony przez tego biskupa, który wydał wyrok.

Ponieważ norma ta jest analogiczna do ustanowionej w kan. 1438 n. 2 KPK, w której postanawia się, że „w sprawach rozpatrzonych w pierwszej instancji wobec metropolity, apeluje się do trybunału, który on sam na stałe wyznaczył, za zgodą Stolicy Apostolskiej” (w praktyce Nuncjatury Apostolskiej), P. Montini uznaje za słuszne, by biskup diecezjalny, bądź zwierzchnik struktury zrównanej z diecezją, wyznaczał go za zgodą Stolicy Apostolskiej (w praktyce aprobaty dokonuje Sygnatura Apostolska)¹³.

Innego zdania jest P. Majer, który nie widzi potrzeby uzyskania zgody Stolicy Apostolskiej, gdyż nie wynika to z treści kan. 1687 §3, w którym prawodawca mówi o biskupie „wybranym przez siebie”, mając na myśli tego kto wybiera¹⁴. Wziąwszy pod uwagę, że pierwszy z przywołanych kanonistów jest promotorem sprawiedliwości w Najwyższym Trybunale Sygnatury Apostolskiej, a zatem urzędnikiem dykasterii, która to w praktyce aprobejuje wybór trybunału apelacyjnego, należy podzielić jego stanowisko w tej sprawie.

Z całą jednak pewnością, musi to być wybór stały, to znaczy nie tylko do konkretnej sprawy. Może być on oczywiście zmieniony, jeśli przemawiają za tym poważne racje, jednak w celu uniknięcia manipulacji, wybór ten ma się dokonywać zawsze „na stałe”¹⁵.

Dominus Iesus papieża Franciszka, Tarnów 2015, s. 190.

¹² Przypadek ten dotyczył będzie ordynariusza polowego, biskupa diecezji wyjętej, o której mowa w kan. 431 §2 KPK, zwierzchników innych jednostek zrównanych z diecezjami nie należących do prowincji kościelnej (zob. kan. 371 KPK). Por. P. MAJER, *Proces małżeński skrócony przed biskupem*, dz. cyt., s. 190.

¹³ Por. P. MONTINI, *Dopo la decisione giudiziale: appello e altre impugnazioni*, dz. cyt., s. 115.

¹⁴ Por. P. MAJER, *Proces małżeński skrócony przed biskupem*, dz. cyt. s. 190.

¹⁵ TAMŻE.

3. Potwierdzenie wyroku biskupa

Zgłoszenie apelacji ma na celu realizację prawa strony do obrony własnego stanowiska procesowego i dochodzenie jego słuszności. Niezależnie od tego czy jest to jedna ze stron prywatnych czy też, jak w analizowanym przypadku, strona publiczna, którą reprezentuje obrońca węzła, inna motywacja nie powinna mieć miejsca. W przypadku obrońcy węzła, chodzi dodatkowo o interes publiczny Kościoła i ochronę sakramentu.

W zreformowanym kan. 1687 §4 MIDI ustawodawca rozumnie dopuszcza jednak możliwość, w której apelujący może kierować się innymi pobudkami, sięgając po środek zaskarżenia wyroku. Jest to sytuacja, w której w sposób oczywisty wynika, że apelacja ma na celu jedynie działanie na zwłokę, w celu przedłużenia procedury i utrudnienia drugiej stronie otrzymanie korzystnego orzeczenia.

W takiej sytuacji metropolita lub biskup, który nim nie jest, ale wydał wyrok lub też dziekan Roty Rzymskiej, jeśli to tam bezpośrednio kierowana była apelacja „winni ją od razu odrzucić swoim dekretem” (kan. 1687 §4 MIDI). Możliwość odrzucenia apelacji *a limine* nie była dotychczas wyraźnie przewidziana¹⁶. O takim odrzuceniu należy bezzwłocznie powiadomić strony. Od decyzji biskupa nie przysługują zwykle środki odwoławcze. Tym samym wyrok, po powiadomieniu o dekreście, staje się natychmiast wykonalny. Biskup odrzucający apelację, powinien powiadomić biskupa, który wydał wyrok, by ten poprzez swego wikariusza sądowego, powiadomił ordynariusza miejsca, w którym małżeństwo zostało nieważnie zawarte, w celu odnotowania tego faktu w księgach metrykalnych (por. kan. 1653 §1 KPK oraz kan. 1682 §2 MIDI).

Tylko z pobieżnej i komparatystycznej lektury tej normy z podobną, zawartą w kan. 1680 §2 MIDI, a odnoszącą się do apelacji w procesie zwykłym, wynika że chodzi o taki sam dekret, jakiego wymaga drugi z przywołanych powyżej kanonów. W rzeczywistości, ponieważ chodzi o apelację od wyroku pozytywnego, orzekającego

---

¹⁶ Por. TAMŻE, s. 191.

nieważność małżeństwa, wyrażenie odnoszące się do biskupa, metropolity lub dziekana Roty Rzymskiej, zawarte w §4 kan. 1687 MIDI: „winni ją od razu odrzucić swoim dekretem”, należy rozumieć jako skrócenie procedury, przewidzianej dla odrzucenia apelacji zgłoszonej w procesie zwykłym. Jak zauważa P. Montini, wyrażenie to należy rozumieć jako równoznaczne z „postępują analogicznie z normami zawartymi w kan. 1680 §2 MIDI”¹⁷.

Jednak samo sformułowanie, użyte w §4 kan. 1687 MIDI: „Jeżeli w sposób oczywisty wynika, że apelacja ma na celu jedynie działanie na zwłokę”, które opisuje zachowanie będące podstawą odrzucenia apelacji, wzbudza wśród kanonistów niemałe zastrzeżenia. Jest to bowiem innowacja, która ma na celu powstrzymanie stron przed niewłaściwym korzystaniem z zaskarżenia wyroku. Zdarza się bowiem nierzadko – jak zauważa P. Moneta – że strona pozwana sięga po ten środek odwoławczy jedynie w celu zemsty, z powodu złośliwości czy też z chęci opóźnienia procesu¹⁸. W takim przypadku nie byłoby to korzystanie z przysługującego stronie procesowej prawa, a jego nadużycie w formie obstrukcji procesowej.

Także samo określenie „działanie na zwłokę”, użyte w kanonie, jest obce nazewnictwu kodeksowemu. W odpowiednich normach, mówi się zazwyczaj o niedopuszczalności lub bezzasadności odwołania, opierającej się na motywach prawnych, a nie na ocenie uczuć i wewnętrznej intencji stron¹⁹.

U. Nowicka zauważa, że takie podejście prawodawcy zawsze niesie ze sobą ryzyko niewłaściwej oceny i uderza w fundamentalne prawo

---

¹⁷ Por. P. MONTINI, *Dopo la decisione giudiziale: apello e altre impugnazioni*, dz. cyt., s. 116.

¹⁸ Por. P. MONETA, *La dinamica processuale nel m.p. „Mitis Iudex”*, *Seminario di studio presso la Lumsa*, Roma 30 ottobre 2015, http://www.consociatio.org/repository/Moneta_Lumsa.pdf [dostęp: 10.10.2018], s. 18-19.

¹⁹ Por. G. BONI, *La recente riforma del processo di nullità matrimoniale. Problemi, criticità, dubbi (parte seconda)*, Stato, Chiese e pluralismo confessionale 10/2016, <https://www.statoechiese.it/contributi/la-recente-riforma-del-processo-di-nullita-matrimoniale.-problemi-crit>, [dostęp: 10.10.2018], s. 58-59.

zaskarżenia wyroku uznawanego za niesprawiedliwy, w celu ponownego pochylenia się nad jego motywami i procedurą wydania²⁰.

W tym kontekście P. Moneta wyraża nadzieję, że sędziowie nie będą korzystać z prawa do odrzucenia apelacji zbyt pochopnie i będą sięgać po niego z dużą roztropnością i ostrożnością, tak by nie naruszać i nie ograniczać prawa do apelacji²¹.

Jak zauważono wyżej, w kontekście wspólnej skargi stron, co jest jednym z warunków skierowania sprawy na drogę procesu skróconego, w praktyce jedyną logicznie uzasadnioną apelacją będzie właśnie ta złożona przez obrońcę węzła małżeńskiego. Zwracając na to uwagę, U. Nowicka za kuriozalną uważa kwestię, którą może powodować zapis §4 kan. 1687 MIDI o apelacji składanej jako „działanie na zwłokę”. Autorka zadaje pytanie jaki cel miałyby defensor w tym, aby apelować z pobudek innych, niż poczucie niesprawiedliwości wyroku? Zwłaszcza, że sprzeciwiałby się decyzji biskupa, który go na ten urząd mianował²².

Za „działanie na zwłokę”, można by w praktyce uznać brak uzasadnienia apelacji, bądź też brak w nim jakichkolwiek podstaw prawnych, na których zostałaby oparta zgłoszona apelacja.

4. Procedura przyjęcia apelacji

Po zweryfikowaniu intencji składającego apelację, w wyniku której nabiera się przekonania, że nie jest to „działanie na zwłokę”, apelację należy przyjąć, jako sprawę rozpatrywaną na drugim stopniu w trybie procesu zwykłego (por. 1687 §4 MIDI).

Jeśli zatem biskup otrzyma apelację i samodzielnie zdecyduje o jej przyjęciu, zobowiązany jest przekazać ją, wraz z pozostałymi

---

²⁰ Por. U. NOWICKA, *Proces skrócony przed biskupem*, Ius Matrimoniale 27(2016), n. 1, s. 126.

²¹ Por. P. MONETA, *La dinamica processuale nel m.p. „Mitis Iudex”*, Seminario di studio presso la Lumsa, dz. cyt., s. 7-8.

²² Por. U. NOWICKA, *Proces skrócony przed biskupem*, dz. cyt., s. 126.

aktami sprawy, do kompetentnego trybunału apelacyjnego²³. Należy przy tym pamiętać o obowiązku stwierdzenia kompetencji trybunału apelacyjnego. Należy uważać, by trybunałem do którego wysyła się apelację przeciw wyrokowi wydanemu przez biskupa w procesie skróconym, aby rozpatrzył sprawę na drodze procesu zwykłego, nie okazał się ten sam trybunał który podlega biskupowi, który wydał wyrok. Innymi słowy, by trybunałem, który rozpatruje apelację nie okazał się trybunał, który podlega biskupowi – autorowi wyroku. Takie stanowisko wyraża P. Montini²⁴.

Inne z kolei prezentuje W. Góralski, który twierdzi, że właściwy biskup przekazuje apelację do podległego mu trybunału, aby ten dokonał wszelkich potrzebnych czynności potrzebnych do rozpoznania tytułu nieważności²⁵.

Podobnego zdania jest także U. Nowicka, która uważa, że biskup przekazuje apelację do własnego trybunału, który ma ją rozpoznać na drodze procesu zwyczajnego na stopniu apelacyjnym. W takim przypadku trybunał kościelny pierwszego stopnia, stanie się trybunałem apelacyjnym dla spraw rozpatrywanych w trybie procesu skróconego i następnie skierowanych do rozpatrzenia w wyniku apelacji na drogę procesu zwyczajnego²⁶.

Nie ulega żadnej wątpliwości, że przyjęcie apelacji jest równoznaczne z rozpatrywaniem sprawy w trybie procesu zwyczajnego, na drugim stopniu.

Jak już wspomniano wyżej, zarówno od wyroków biskupów diecezjalnych, jak i od wyroków metropolity i wyroków biskupów bezpośrednio podległych Biskupowi Rzymu, możliwa jest apelacja

---

²³ P. Majer zauważa, że choć przepisy nie przewidują konsultacji biskupa co do decyzji o przyjęciu lub nie apelacji, praktyka taka, w odniesieniu do wikariusza sądowego lub obrońcy węzła małżeńskiego, byłaby bardzo wskazana. Por. P. MAJER, *Proces małżeński skrócony przed biskupem*, dz. cyt. s. 191.

²⁴ Por. P. MONTINI, *Dopo la decisione giudiziale: appello e altre impugnazioni*, dz. cyt., s. 116. Taka ostrożność jest szczególnie zalecana w krajach, jak np. Italia, w którego strukturze występują trybunały regionalne.

²⁵ Por. W. GÓRALSKI, *Proces małżeński skrócony przed biskupem*, Płock 2017, s. 172

²⁶ Por. U. NOWICKA, *Proces skrócony przed biskupem*, dz. cyt., s. 127.

bezpośrednio do Trybunału Roty Rzymskiej (por. kan. 1680 §4; *Sus-sidio applicativo*, n. 3.4²⁷), co wynika ewidentnie z kontekstu analizowanych norm²⁸.

Dekret przyjęcia ma te same charakterystyki jak ten, wydany w procesie zwykłym. Natomiast procedura nie jest tożsama z tą przewidzianą w kan. 1680 §2 MIDI dla apelacji w procesie zwyczajnym, zgodnie z którą trybunał może wydać dekret potwierdzający wyrok pozytywny. Niemożność jej zastosowania w trybie *processus brevior*, wynika z tego, że po otrzymaniu apelacji metropolita albo inny kompetentny biskup zdecydował, by jej nie odrzucać. W takim przypadku przewidziana jest droga procesu zwykłego, jak przewiduje to kan. 1680 §3 MIDI, w którym ustawodawca postanowił, by (...) postępować odpowiednio jak w pierwszej instancji²⁹.

A zatem przyjęta apelacja, zgłoszona przez obrońcę węzła w procesie skróconym, na stopniu apelacyjnym będzie rozpatrywana w trybie procesu zwyczajnego *tamquam in prima instantia*.

Zgodnie z poleceniem prawodawcy postępowanie na stopniu apelacyjnym jest proporcjonalne do sposobu procedowania w pierwszej instancji, co oznacza zawiązanie sporu, po którym należy przejść do dyskusji sprawy i wyrokowania, chyba że należy uzupełnić dowody (por. kan. 1640 KPK). Wraz z apelacją strona publiczna może bowiem takowe zgłosić.

Przyjęta przez biskupa apelacja, będzie rozpoznawana przez trybunał kolejalny. Jest to warunek stawiany przez ustawodawcę, pod sankcją nieważności wyroku (por. kan. 1441 KPK, kan. 1671 §1 MIDI oraz kan. 1622 n. 1 KPK).

---

²⁷ TRYBUNAŁ APOSTOLSKI ROTY RZYMSKIEJ, *Subsidium aplikacyjne do Motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, Watykan 2016.

²⁸ Por. G. BONI, *La recente riforma del processo di nullità matrimoniale. Problemi, criticità, dubbi (parte seconda)*, dz. cyt., s. 41-46.

²⁹ Por. P. MONTINI, *Dopo la decisione giudiziale: appello e altre impugnazioni*, dz. cyt., s. 117.

Zakończenie

Rozważana w niniejszym opracowaniu instytucja apelacji istnieje także w procesie skróconym o stwierdzenie nieważności małżeństwa, którego procedura przebiega bezpośrednio przed biskupem. Możliwość jej zgłoszenia istnieje także w odniesieniu do obrońcy węzła małżeńskiego,

Realizacja *ius apellationis*, jest bowiem istotną częścią fundamentalnego prawa do sprawiedliwego dochodzenia i obrony swoich uprawnień na forum kościelnym, które prawodawca zawarł w kan. 221 §1 KPK.

W przypadku apelacji obrońcy węzła małżeńskiego, wobec zniesienia wymogu dwóch jednobrzmiących wyroków, mamy dodatkowo do czynienia z obroną sakramentu małżeństwa, jako dobra publicznego. Jest to w interesie Kościoła, który poprzez zaskarżenie wyroku jest chroniony. Sprawy o nieważność małżeństwa nie przechodzą bowiem w stan rzeczy osądzonej.

Apelacja w *processus brevior* służy zatem tym samym celom, które realizuje apelacja zgłoszona w procesie zwyczajnym. Jednakże, specyfika procesu skróconego, polegająca na jego uproszczeniu i przyspieszeniu procedur, w oczywisty sposób domaga się zastosowania specyficznych, ustanowionych dla niego norm, różnych od tych, które rządzą procesem zwyczajnym. Dotyczy to właściwości trybunału apelacyjnego, potwierdzenia wyroku biskupa oraz samego przyjęcia, bądź też możliwości odrzucenia apelacji *a limine*.

Pozostałe wymogi co do apelacji w procesie skróconym, są identyczne jak te, które stawia prawodawca apelującym w procesie zwyczajnym. Dotyczą one natomiast przedstawienia apelacji, jej poparcia, oraz ustawowych terminów dla dokonania tego.

Jak wykazano, nie brak w nowej normatywie kontrowersji, które starano się wyjaśnić poprzez autentyczne interpretacje, bądź też poprzez analogię prawa, wreszcie w drodze praktyki sądowej.

Apelacja obrońcy węzła małżeńskiego w *processus brevior* ma szczególne znaczenie, gdyż najczęściej właśnie z taką, o ile wystąpi, będziemy mieli do czynienia w praktyce procesowej. Przemawia za

tym zgodne żądanie stron prywatnych, które wydają się być zainteresowane uzyskaniem wyroku *pro nullitate*, który jako jedyny jest możliwy do wydania przez biskupa przed którym toczy się postępowanie.

Z pewnością zgłoszenie apelacji wobec tak wydanego wyroku wymaga odwagi, kompetencji oraz właściwego zrozumienia swej roli, sprawowanej z mandatu Kościoła, w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa.

The appeal of the defender of the bond in the *processus brevior* for nullity of marriage

Summary

The application for appeal against the judgment is also possible in the so-called *processus brevior*, a shortened form of the trial for the nullity of marriage, which takes place before the bishop.

It is obvious that the economy of the shortened process can not be in contradiction with the fundamental right to a just judgment and its challenge if the party does not consider it so. Despite the postulated speed of the process, this right must be preserved.

In the case of the appeal of the defender of the bond, in the face of the abolition of the requirement of two identical judgements, we additionally deal with the defense of the sacrament of marriage as a public good. This is in the interest of the Church, which is protected by appealing the judgement.

The specificity of the *processus brevior*, consisting in its simplification and acceleration of the procedures, obviously requires the use of specific norms set for it, different from those that govern the ordinary process. This applies to the jurisdiction of the appellate tribunal, confirmation of the bishop's judgment and the admission itself, or the possibility of rejecting the appeal *a limine*.

The remaining requirements for the appeal in the *processus brevior* are identical to those that the legislator asks the ordinary in the ordinary process. However, they refer to the presentation of the appeal, its support, and statutory deadlines for accomplishing this.

The appeal of the defender of the bond in the *processus brevior* has a special meaning, because most often with such, if it occurs, we will have to deal with procedural practice. This is supported by the consistent demand of private parties that appear to be

interested in obtaining *pro nullitate* judgement, which is the only one that can be issued by the bishop before which the proceedings are pending.

Słowa klucze: apelacja, proces skrócony o stwierdzenie nieważności małżeństwa, obrońca węzła małżeńskiego

Key words: appeal, *processus brevior* regarding the nullity of marriage, defender of the bond

Notka o Autorze

Ks. dr Rafał Kamiński CSMA – doktor nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego, adiunkt w Katedrze Kanonicznego Prawa Małżeńskiego i Rodzinnego na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, obrońca węzła małżeńskiego Sądu Metropolitalnego Warszawskiego.